

22. 7. 2005

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Vláda schválila změnu systému sociálních dávek

Od 1. července 2006 by se měl změnit systém dávek sociální péče, vázaných na sociální potřebnost. Rozhodla o tom vláda. Ministři schválili návrh zákona o životním a existenčním minimu, zákona o pomoci v hmotné nouzi a zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím nových právních předpisů. Návrhy zákonů ještě musí schválit Parlament ČR a podepsat prezident.

Smyslem nových právních úprav je rekonstrukce životního minima (ŽM) a změna systému ochrany občanů a rodin před hmotnou nouzí. **Cílem změn je především motivovat občany k aktivnímu hledání zaměstnání a k přijetí méně placené práce.** Ti, kteří prokáží snahu zvýšit si příjem vlastní prací, by měli být při čerpání sociálních dávek zvýhodněni.

Zákon o životním a existenčním minimu podstatně mění podobu současného životního minima. Dosud je **životní minimum dvousložkové. Zahrnuje základní náklady na osobní potřeby (výživa, oblečení a ostatní) a nezbytné náklady na domácnost (tedy i na bydlení).** Nově bude **životní minimum jednosložkové** a nebude už zahrnovat výdaje spojené s bydlením. Částky životního minima potřebné k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb budou nově odstupňovány podle pořadí osob v domácnosti a u nezaopatřených dětí ještě i podle věku. Nově stanovené částky životního minima vycházejí z důkladné analýzy životních nákladů občanů a jednotlivých velikostních skupin rodin. Současně se zavádí nová dolní hranice příjmů, **existenční minimum.**

Část ŽM vyjadřující náklady na bydlení se ze životního minima vyloučí a náklady na bydlení bude řešit dávka státní sociální podpory - **příspěvek na bydlení**, která existuje už dnes. Pobírají ho rodiny s nízkými příjmy. Nově se bude zohledňovat nejen příjem domácnosti, ale i její náklady na bydlení. Rozdílné náklady na bydlení v různých regionech ČR bude u osob v hmotné nouzi kromě toho řešit i **zákon o pomoci v hmotné nouzi**, a to formou nové dávky - doplatku na bydlení. Jeho poskytování bude plně v kompetenci obcí. Obce budou doplatek na bydlení vyplácet ze svých rozpočtů. Stát jim poskytne příspěvek v takové výši, která odpovídá jejich současným výdajům na tyto účely. Tímto krokem bude **posílena povinnost obcí zajímat se o zajištění bydlení občanů** a o ochranu lidí před vyděračskými nájemy v různých soukromých ubytovnách, kam je některé obce vystěhovávají.

Druhou oblastí je úprava systému ochrany před hmotnou nouzí. Zákon o pomoci v hmotné nouzi ošetřuje výkon této agendy na území celého státu. Zároveň obsahuje nástroje, které budou motivovat příjemce dávek k hledání a přijetí zaměstnání i za nižší mzdu. **Má příspěvek k omezení dlouhodobé závislosti na sociálních dávkách a v důsledku toho bránit sociálnímu vyloučení.** Nová právní úprava finančně zvýhodňuje ty příjemce dávek, kteří budou při řešení své situace aktivní (např. při hledání zaměstnání).

Jde o prosazení principu, podle něhož se **ten, kdo pracuje, musí mít lépe než ten, kdo se práci vyhýbá.** Využitím metod a postupů sociální práce se vytvářejí podmínky pro zabezpečení individuální práce s příjemci pomoci v hmotné nouzi, a tak je zajišťováno potřebné začlenění těchto osob do společnosti. Zákon zároveň vychází z principu odpovědnosti jednotlivců za jejich sociální postavení.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi navazuje na nový zákon o životním a existenčním minimu a reaguje na změnu koncepce životního minima z dvousložkového na jednosložkové. Pro stanovení živobytí osoby využívá i nově zavedeného institutu existenčního minima. Vytváří také podmínky pro tvorbu jednotného informačního systému.

Společně s výše uvedenými změnami bude také nově koncipována další dávka - **příspěvek na živobytí**. Pokud klient, žádající o dávku pomoci v hmotné nouzi, nebude aktivně spolupracovat při hledání práce, bude odmítat nabízenou práci nebo jiným způsobem nebude projevovat vlastní snahu o zvýšení příjmu, odrazí se tyto skutečnosti ve výši příspěvku na živobytí. V krajním případě může dojít i k situaci, kdy úřady neuznají žadatele o dávku z uvedeného důvodu za osobu v hmotné nouzi a dotýčný tak nebude mít nárok na příslušné peněžité nebo věcné zabezpečení. Pokud už člověk tuto dávku pobírá, mohou mu úřady vyplácení příspěvku pozastavit nebo příspěvek odejmout.

V žádném případě není cílem změn, které zákon o pomoci v hmotné nouzi přináší, poškozovat občany, kteří objektivně pomoc potřebují. O změnách v oblasti sociálních dávek se často hovoří ve vazbě na snížení částek životního minima. A to přesto, že MPSV od začátku upozorňuje na to, že se jedná o **rekonstrukci celého systému, nikoli o snížení či zvýšení životního minima**. V souvislosti se zavedením nové úpravy MPSV počítá s jednorázovým zvýšením nákladů, které bude souviset se zabezpečením systému pomoci v hmotné nouzi. Na druhou stranu ale zpřísnění podmínek pro ty, kteří se vědomě a prokazatelně práci vyhýbají, přinese úspory a to je bezpochyby krok správným směrem.

Nejlepší ochranou před chudobou a sociálním vyloučením je zaměstnání

Nezaměstnanost, zejména dlouhodobá, je jednou ze zásadních příčin dlouhodobé závislosti na dávkových systémech sociální ochrany. Návrh zákona o pomoci v hmotné nouzi vychází z Národního akčního plánu sociálního začleňování na léta 2004 - 2006 a snaží se (kromě ostatních zákonů a programů) provádět některá klíčová opatření prevence chudoby a sociálního vyloučení, tj. podporovat zaměstnatelnost, redukovat závislost na sociální ochraně, akcentovat snahu občana získat zaměstnání, popřípadě zapojit ho do veřejně prospěšných prací, krátkodobého zaměstnání nebo dobrovolnické práce, což mimo jiné umožní zachovat nebo rozvinout jeho pracovní návyky (zvýší jeho zaměstnatelnost).

Opatření zákona o pomoci v hmotné nouzi je třeba pojímat komplexně. Pomoc bude založena především na sociální práci, přičemž každý občan bude mít nárok na poskytnutí sociálního poradenství směřujícího k odstranění hmotné nouze. Cílem sociální práce je za pomoci metod sociální práce vyvést občana ze stavu hmotné nouze, popřípadě zmírnit její následky.

Jedním z klíčových hledisek při rozhodování o tom, zda bude osoba uznána za osobu v hmotné nouzi, a následně při rozhodování o výši dávky bude i nadále snaha **zvýšit si příjem vlastní prací**. V této souvislosti je třeba poznamenat, že nelze zaměňovat hodnocení snahy a její úspěšnosti.

Příjem z pracovní činnosti bude pro účely posouzení hmotné nouze započítáván ve výši 70 %, resp. ve výši 80 % u příjmů, které příjmy z pracovní činnosti nahrazují (např. nemocenské pojištění apod.). Snížení započítávaného příjmu o určitou procentní částku by mělo působit motivačně, protože se tak zvýší celkový příjem, který bude mít občan k dispozici.

K dalším motivačním opatřením patří **individuální aktivizační plány**. Tyto plány jsou obdobou individuálních akčních plánů, které zavedl nový zákon o zaměstnanosti a které směřují ke zvýšení možnosti uplatnění uchazeče o zaměstnání na trhu práce. Pomocí individuálních aktivizačních plánů budou podporováni a povzbuzováni dlouhodobě nezaměstnaní k návratu do zaměstnání. Tato opatření jsou jedním z nástrojů, které povedou k rychlejšímu opuštění systému dávek. Plnění „úkolů“

sjednaných v těchto plánech bude mít vliv na výši příspěvku na živobytí či dokonce na to, zda osoba bude uznána za osobu v hmotné nouzi.

Návrh zákona o hmotné nouzi je jen jedním z opatření, která „motivují občany ke zvýšení příjmů z výdělečné činnosti“, klíčovými i nadále zůstávají opatření v oblasti zaměstnanosti, mzdové a daňové politiky. Národní akční plán sociálního začleňování uvádí, že **Česká republika patří trvale k zemím s nízkou mírou chudoby**. Podle metodiky EU představuje hranici ohrožení chudobou 60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku. **Příjem pod touto hranicí mělo 8 % osob v České republice**. V ČR se jako hranice chudoby používá životní minimum, v roce **2002 měla příjmy nižší než životní minimum méně než 3,4 % domácností**.

Oblast bydlení

Současný stav

Náklady na bydlení, které svou výší přesahují možnosti rodiny na jejich úhradu z vlastních příjmů, napomáhá stát řešit dávkami:

Příspěvek na bydlení ze systému dávek státní sociální podpory

● nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě hlášen k trvalému pobytu, jestliže rozhodný příjem rodiny (jednotlivce) je nižší než 1,6násobek jejího životního minima

● pro nárok a výši dávky je rozhodující:

příjem rodiny (jednotlivce),

složení rodiny (počet členů + stáří dětí),

výše příspěvku na bydlení činí za kalendářní měsíc rozdíl mezi částkou životního minima na domácnost a podílem, v jehož čitateli je součin částky životního minima na domácnost a rozhodného příjmu rodiny a ve jmenovateli součin částky celkového životního minima rodiny a koeficientu 1,60, se zvyšujícím se příjmem rodiny výše dávky klesá.

Dávka sociální péče z titulu sociální potřeby

Dávka buď dorovnává příjem rodiny (jednotlivce) do úrovně životního minima, kde je započítaná i částka na domácnost, nebo může být poskytnuta i ve vyšší úrovni, pokud jsou uznány odůvodněné vyšší náklady rodiny, a to i odůvodněné skutečné náklady na bydlení.

Schválená úprava

Po zrušení částky životního minima k zajištění nezbytných nákladů na domácnost zůstane podpora rodin (jednotlivců) v oblasti bydlení dvojitá, ale rozdělí se na **podporu státu a podporu obce**, kdy se bude moci lépe zachytit lokální potřeba podpory a více se zainteresují obce na řešení bytové situace svých občanů. **Stát bude nadále poskytovat příspěvek na bydlení ze systému dávek státní sociální podpory**.

Za základ pro výpočet dávky budou sloužit dvě základní kritéria:

● posouzení, kolik rodina (jednotlivec) může vynaložit na náklady spojené s bydlením z vlastních příjmů; za sociálně únosné jsou považovány náklady na bydlení ve výši 30 % (resp. 35 % v Praze) příjmu rodiny,

● normativní náklady na bydlení, které budou stanoveny jako průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů v domácnosti.

Nárok na příspěvek na bydlení bude mít vlastník nebo nájemce bytu, jestliže jeho skutečné náklady na bydlení překračují 30 % (resp. 35 % v Praze) příjmu rodiny (jednotlivce). Výše příspěvku na bydlení činí

● rozdíl mezi příslušnými normativními náklady na bydlení a sociálně únosnými náklady dané rodiny

nebo

● rozdíl mezi skutečnými náklady na bydlení a sociálně únosnými náklady dané rodiny, pokud jsou skutečné náklady na bydlení nižší než příslušné normativní náklady.

Pokud rodina (jednotlivec) nebude schopna pokrýt skutečné náklady na bydlení ani s příspěvkem na bydlení, může požádat obec o **doplatek na bydlení** ze systému dávek hmotné nouze. O této dávce budou rozhodovat obce v samostatné působnosti. Její vyplácení by však nemělo být automatické, ale obec by měla v prvé řadě s takovou rodinou začít řešit její situaci pomocí sociálních pracovníků, což obnáší nabídnout takovéto rodině či osobám např. méně nákladné bydlení, zvýšení jejich příjmu veřejně prospěšnými pracemi atd.

Pokud jsou vyčerpány jiné možnosti a obec přistoupí k vyplácení doplatku na bydlení, poskytne se tento doplatek v takové výši, aby rodině po úhradě skutečných nákladů na bydlení zůstala částka ve výši živobytí domácnosti.

Zainteresovanost obcí bude zajištěna tím, že doplatek na bydlení bude hrazen z vlastních zdrojů obcí. Na tyto výdaje budou uvolněny prostředky státního rozpočtu, které budou převedeny do rozpočtu obcí.

Příklady rodin a domácností znázorňující vliv motivačních prvků přijetí zaměstnání

Příklady jsou propočítávány na současný právní stav a navrhovanou úpravu životního minima, s použitím částek životního minima předpokládaných pro rok 2006.

Příklad 1

Jednotlivec je uchazečem o zaměstnání bez nároku na podporu v nezaměstnanosti, má vlastní snahu najít si zaměstnání a uplatnil všechny své zákonné nároky.

Žije v obci s více než 100 000 obyvatel v přiměřeném nájemním bytě a jeho skutečné náklady na bydlení činí 3902 Kč měsíčně.

Příklad 2

Úplná rodina s 2 nezaopatřenými dětmi ve věku 5 a 8 let, otec pracuje s příjmem z výdělečné činnosti ve výši minimální mzdy a matka je uchazečkou o zaměstnání bez nároku na podporu v nezaměstnanosti, má vlastní snahu najít si zaměstnání.

Rodina žije v městě s 80 000 obyvateli v přiměřeném nájemním bytě a její skutečné náklady na bydlení činí 4542 Kč měsíčně.

Příklad 3

Matka samoživitelka s nezaopatřeným dítětem ve věku 5 let, matka pracuje s příjmem z výdělečné činnosti ve výši minimální mzdy.

Rodina žije v Praze v přiměřeném nájemním bytě a její skutečné náklady na bydlení činí 5256 Kč měsíčně.

Zdroj: MPSV ČR

Další články:

- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zákon Lugového: jak Rusko přepisuje pravidla mezinárodních arbitráží](#)
- [Novelizace nařízení EU o odlesňování \(EUDR\)](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [10 otázek pro ... Pavla Staňka](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Prekluze důvodu neplatnosti VH](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)